

Lingva demokratio: kio estas tio?

Demokratio estas unu el la plej influaj konceptoj de la moderna mondo. Baze temas pri tio, ke ordinaraj homoj rajtas kundecidi pri la leĝoj kaj gvidado de sia socio.

En la praktiko tamen montriĝas ke demokratio havas multajn vizaĝojn. Tiu ĉi artikolo ne detale pritraktos ilin, sed rapida skizo necesas antaŭ ol ni aliros nian kernan demandon: *Kion signifas "demokratio" en la lingva sfero?*

Demokratio – longdaŭra procezo

La enkondukado de demokratio bezonis longan tempon. Jam antaŭ 2500 jaroj la nocio aperis en Ateno, malgranda urbo-ŝtato ĉe Mediteraneo. De la antikva greka (helena) lingvo de la atenanoj venas ĝuste la vorto "demokratio," kunmetaĵo el *dêmos* – popolo, *kratos* – potenco. Sed tiam nek virinoj, nek enmigrintoj, nek sklavo rajtis voĉdoni aŭ en ajna maniero partopreni en la tiutempa "demokratio." Do la koncepto tiam estis vere embria, nur ia bazo por longdaŭra kultura evoluo.

Necesis do multe da penado kaj konfliktoj, inter klasoj, ŝtatoj, politikaj grupoj kaj aliaj, por ke la demokratio fine konkeru Eŭropon. Survoje la eŭropaj ideoj kristaliĝis en sistemon, kiun oni nun nomas "liberala demokratio". Laŭ tiu difino, demokratio postulas ĝeneralan kaj egalan balotrajton (kaj similan efektivan rajton kandidati al elekteleblaj postenoj), la rajton de la civitanoj organiziĝi kaj eldiri sian opinion sen danĝero esti mortpafita aŭ malaperi ktp, liberajn amaskomunikilojn, kaj funkciantan leĝan ordon, kiu protektas ĉi tiujn liberecojn. Nur dum la 20-a jarcento virinoj ekhavis rajton partopreni en la demokratiaj procezoj, kaj la traktado de enmigrintoj ankoraŭ malsamas de ŝtato al ŝtato.

Demokratio – plursignifa koncepto

Estus tamen granda eraro kredi, ke nuntempe gravas nur la ideoj de liberala demokratio. De tiu malgranda semo plantita en Ateno kreskis tuta arbaro da ideoj pri demokratio, inkluzive de tute radikalaj kaj sufiĉe konservativaj. Ekzemple, subtenantoj de la ekonomia demokratio pledas por tio, ke la ekonomiaj rimedoj en socio estu relative egale dividitaj. Por anoj de la socia demokratio nepras egala aliro al publikaj servoj kiel edukado kaj sanprizorgado. Oftas argumentoj, ke por havi veran demokration ne sufiĉas doni balotrajton al ĉiuj civitanoj. Vera popolpotenco povas ekesti nur kiam ĉiuj havas decajn vivkondiĉojn kaj bonan edukon, ĉar sen tiu minimuma bazo la popolanoj ne povas serioze kompreni la demandojn, konsultiĝi inter si kaj praktiki sian pripensitan kolektivian volon.

Kio do estas la kernaj ideoj de la moderna demokratio? Eble ni povas listigi tri:

◆ **Egalaj rajtoj por ĉiuj homoj:** t.e. leĝoj devas ne diskriminacii (principe kaj praktike), kaj la ŝancoj en la socio devus esti similaj por ĉiu persono;

◆ **Libereco de komunikado:** t.e. ne estu limigoj je la povo de individuoj opinii, kritiki, konvinki aliajn ktp, kaj la ŝancoj kontribui al publikaj debatoj kaj diskutoj devus esti similaj por ĉiu persono;

◆ **Efika partopreno en decidoj:** t.e. politika potenco ne kuŝu nur ĉe kelkaj homoj, kaj ĉiu persono havu realan povon influi la decidoprocezon, almenaŭ kiam temas pri decidoj kiuj tuŝas la tutan socion aŭ tiun personon aparte.

Certe ne ekzistas socio nuntempe, kie tiuj idealoj plene realiĝis en ĉiuj detaloj. Estas pli facile realigi la "negativajn liberojn" (manko de diskriminacio, manko de komuniklimigoj) ol la "pozitivajn" (egalaj ŝancoj), sed ankaŭ ekzistas multaj homoj kiuj timas la sekvojn de plena libereco. Do oni povus diri, ke demokratio konsistas el senfina evoluprocezo, kiu ĉiam enhavas konfliktojn, malkonsentojn kaj malperfektaĵojn. Eble tial la fama brita politikisto Winston Churchill foje diris pri la demokratio: "Ĝi estas la plej malbona politika sistemo, escepte de ĉiuj aliaj kiujn oni provis de tempo al tempo."

Nitobe Inazō

Demokratio – novaj defioj

La defioj kaj kondiĉoj por demokratio de tempo al tempo ŝanĝiĝas. Unu ekzemplo de tio estis kiam pluraj landoj en Eŭropo kreis Union kaj starigis komunan parlamenton, komisionon, juĝejon ktp. Nun EU ampleksas 25 landojn kaj iĝis grava faktoro en la vivo de 300 milionoj da homoj. Tamen, multaj opinias ke la Eŭropa Unio ne estas tre demokratia. Tial, por plibonigi la demokration je EU-nivelo, starigis pluraj projektoj kaj kunlaborretoj, el kiuj ni prezentas unu kiel ekzemplon.

La juna (kaj ĉefe junula) organizo "Democracy International" / "Demokratio Internacia" (DI) diskonigas plurajn interesajn ideojn. Du el ili estas la uzo de Rekta Demokratio (RD) kaj la projekto "European Citizens' Initiative" / "Eŭropa Civitana Iniciao" (ECI), laŭ kiu miliono da Eŭropaj civitanoj povu alvoki la Eŭropan Komisionon por proponi ŝanĝon en la eŭropa leĝaro. Jen kelkaj citaĵoj de ilia hejmpaĝo (<http://www.democracy-international.org/>):

◆ "RD estas ideala ilo por krei eŭropan publikon. La eŭropa politiko iĝos grava por la popoloj de Eŭropo nur kiam ili vere povos partopreni en la decidado. Se tio ne okazos, ili daŭre sentos sin fremdigitaj kaj apatiaj kaj EU restos burokratia, elitisma organizo."

◆ Alvenis la tempo en la eŭropa projekto por stirado

popola, ne nur elita. Efektivigite, ECI estos la unua transnacia demokratiilo.”

◆ ”Se ni vere zorgas pri la demokratio ni devas evoluigi internaciajn respondojn al la konstanta kapitulacado rilate la formuladon de kohera politiko kaj al la serioza perdo de la demokratio. Ni devus komenci ĉe la Eŭropa Unio. Ĝi estas la plej granda kaj plej integrita supernacia ŝtatsimila organizo en la mondo kaj pli kaj pli iĝas modelo por aliaj regionoj en la mondo.”

Tiuj ideoj montras, kiel forte iuj homoj sentas la mankon de demokratio en EU. DI ŝajne koncentriĝas ĉefe al la tria demokratia ideo en nia listo, nome la partopreno en decidoj. Sed estas evidente, ke por realigi tion necesas ankaŭ strebi por la aliaj du ideoj, nome egaleco kaj libereco komunikado. Se oni ne farus tion, oni riskus ke la rekta demokratio funkcius nur por iu malgranda parto de la eŭropa loĝantaro.

Demokratio – ĉu ankaŭ lingva?

En tiu kadro, la lingva aspekto de demokratio iĝas aktuala kaj esplorinda. Kiel havi debatojn kaj diskutojn inter homoj el pluraj landoj se la civitanoj de EU ne povas facile komuniki unu kun aliaj? Kiel atendi, ke la eŭropaj civitanoj venos al saĝaj decidoj pri transnaciaj proponoj, se la informoj kaj ideoj venas al ili nur per lingvoj kiujn ili neperferkte regas? En ĉiuj eŭropaj landoj, starigo de iu komuna lingva kadro, ĉu kun unu nacia lingvo, ĉu kun pluraj, estis esenca parto de la konstruado de la demokratio. Pro tio ni proponas enkondukon de nova koncepto en la politikan EU-debaton, nome “lingva demokratio”.

Por ni esperantistoj la termino ne estas plene nova. Antaŭ 10 jaroj Mark Fettes (Kanado) elpensis la titolon “Al lingva demokratio” por la aktoj de la unua Nitobe-simpozio (Prago 1996), kaj paragrafo de la samtempa Praga Manifesto traktas la temon. Poste UEA prenis similan nomon en la titolo de sia laborplano. Sed ŝajnas, ke malmultaj ekster Esperantujo scias pri la nocio “lingva demokratio”. Cetere, ĉu ni mem havas komunan rigardon, kiel difini aŭ klarigi ĝin? Ĉu ni komprenas, kiel ĝi similas aŭ malsimilas al la koncepto de “lingvaj rajtoj”? Ĉu ni vere povas nomi nin “movado por lingva demokratio”, laŭ la Praga Manifesto, se ni ne mem debatas kaj diskutas pri tiu ideo?

Por precizigi la koncepton, ni unue konsideru la fenomenon de lingva diverseco. Lingvoj povas esti diversaj ĉe unu homo (individua plurlingveco), ĉe homgrupo (grupa plurlingveco), kaj ĉe ŝtato aŭ institucio (institucia plurlingveco). Kutime ĉiu lingvo ludas iom malsaman rolon en la vivo de tiu homo, grupo aŭ institucio, kaj ilia relativa graveco kaj influo do povas malsami depende de la situacio.

Tio havas jenajn sekvojn por niaj tri kernaj demokratiaj ideoj:

Por individuoj:

◆ Egaleco: leĝoj devas ne diskriminacii (principe kaj praktike) kontraŭ la parolantoj de difinita lingvo, kaj la ŝancoj akiri bezonatajn lingvokapablojn estu similaj por ĉiu, sendepende de gepatra lingvo;

◆ Libereco de komunikado: ne estu limigoj je la uzado de difinita lingvo, kaj publikaj debatoj kaj diskutoj estu malfermitaj al kiom eble plej multe da lingvoj;

◆ Efika partopreno en decidoj: politika potenco ne apartenu nur al la uzantoj de difinitaj lingvoj, kaj la decidoprocezo estu malfermita al kiom eble plej multe da lingvoj, precipe por tiuj personoj rekte tuŝitaj de la koncerna propono.

Por grupoj:

◆ Egaleco: ĉiu lingvo (inkluzive de dialektoj, surdulaj lingvoj, lingvoj de enmigrintoj k.s.) estas egale valora kaj protektinda kontraŭ diskriminacio, kaj havu similajn ŝancojn de evoluo, kutura riĉiĝo ktp;

◆ Libereco de komunikado: la esprimrimedoj de ĉiu lingvo estas egale validaj, kaj publikaj debatoj kaj diskutoj estu malfermitaj al la kulturaj konceptoj kaj perspektivoj de kiel eble plej multaj lingvogrupoj;

◆ Efika partopreno en decidoj: ne estu limigoj je la uzado de lingvoj por politikaj celoj, kaj la decidoprocezo estu malfermita al kiom eble plej multe da lingvogrupoj, aparte de tiuj grupoj rekte tuŝitaj de la koncerna propono.

Por Eŭropa Unio (kaj aliaj

internaciaj/transnaciaj institucioj):

◆ Egaleco: oni ĉiam klopodu krei kondiĉojn de sendiskriminacia interlingva komunikado;

◆ Libereco de komunikado: oni faciligu kaj subtenu la komunikadon en kiel eble plej multe da lingvoj;

◆ Efika partopreno en decidoj: oni kalkulu pri plurlingveco en la ellaboro kaj realigo de decidoprocezoj.

Vi eble rimarkis, ke ĉi tie temas ne nur pri “rajtoj” (ekzemple la rajto de individuo ne suferi diskriminacion pro sia lingvo, aŭ la rajto de lingvogrupo uzi sian lingvon por politikaj celoj), sed ankaŭ pri pozitivaj celoj, kies realigo postulus kreaĵon talenton kaj politikan volon. La koncepto de demokratio estas do pli ampleksa ol la koncepto de rajtoj, kvankam tiu ĉi montriĝis nemalhavebla ilo en la konstruado de demokratiaj socioj. Verŝajne tiel estas ankaŭ sur la lingva kampo.

Kiel ĉiu alia speco de demokratio, la lingva demokratio povos alpreni plej diversajn formojn. Ĝi certe ne devas limiĝi je la formulo iam proponita de Ivo Lapenna, laŭ kiu oni uzu lokan lingvon aŭ dialekton por lokaj aferoj, nacian lingvon por naciaj aferoj, kaj internacian neŭtralan lingvon

por internaciaj aferoj. Ne eblas tiel nete distingi inter la niveloj, des malpli en mondo de interreto kaj tutmondaj retoj de komerco kaj kapitalo. Krome, diversaj landoj kaj institucioj jam ellaboris siajn proprajn solvojn, sur kiuj necesas plukonstrui.

Lingva demokratio – daŭra strebo

En la hodiaŭa mondo ni daŭre vidas, ke en multaj landoj mankas politika demokratio, kaj en preskaŭ ĉiuj landoj la ekonomia kaj socia demokratio ankoraŭ ne penetris la tutan socion. Kvankam pli kaj pli da infanoj ja havas eblon iri al lernejo, daŭre estas tre malegalaj kondiĉoj kiam temas pri tio, kiuj povas studi en universitato, kaj en multaj landoj nur la riĉaj havas aliron al bona sanprizorgado, por mencii nur kelkajn ekzemplojn. Kio do pri lingva demokratio: kiel status pri ĝi? Ĝenerale homoj ne tre konscias pri malegalecoj en la lingva kampo, kiuj tamen abundas. Pensu ekzemple pri:

- ◆ minoritatlingvanoj, kiuj ne povas aŭ rajtas uzi sian lingvon en lernejo, labore ktp;
- ◆ enmigrintoj, kiuj i.a. pro lingvaj kialoj malfacile eniras novan socion kaj trovas laboron;
- ◆ homoj, kiuj malfacile lernas fremdan lingvon sed tamen volas agi en internacia organizo;
- ◆ lernantoj, kiuj ŝatus lerni lingvon A, sed devas lerni lingvon B, ĉar ĝi laŭ la nuna modo estas la plej utila kaj grava;
- ◆ laborpostenoj en EU, kie oni postulas denaskan konon de la angla aŭ franca;
- ◆ konferencano, kiu devas alparoli la publikon en lingvo, kiun ŝi/li ne tute regas kaj pro tio impresas malpli inteligenta ol ŝi/li fakte estas.

Ankaŭ la homoj de Demokratio Internacia, kiun ni menciis supre, verŝajne ne sufiĉe konscias pri la lingva flanko de la demando. Iliaj retpaĝoj estas ĉefe en la angla, kaj ĝis nun ili ŝajne uzas nur kelkajn lingvojn de okcidenta Eŭropo en sia komunikado. Simila situacio estas en preskaŭ ĉiuj NRO-oj en la okcidenta Eŭropo. Tio montras, kiel profunde radikiĝis la problemoj, kaj kiom da laboro atendas nin por ĝin solvi. Kaj eĉ se oni bone konscias pri la ideoj malantaŭ lingva demokratio ne estas tre facile sekvi ilin... Ekzemple, tradukado kaj interpretado ja estas kaj temporabaj kaj kostaj aferoj.

Tamen, la relativa manko de lingva demokratio devas ne senkuraĝigi nin. Same kiel la politika demokratio bezonis pli ol 2000 jarojn por konkeri Eŭropon, certe necesos longa tempo por enkonduki veran lingvan demokration en Eŭropan Union aŭ en la internacian vivon ĝenerale. Ĝis antaŭnelonge, eble la plej granda malfacilaĵo estis tio, ke relative malmultaj homoj havis grandan bezonon aŭ intereson pri internaciaj kontaktoj. La homoj kiuj atingis internacian karieron faris tion parte pro siaj lingvaj kapabloj, do por ili kutime ne estis problemoj esprimi sin en fremda lingvo. Sed nun, pro interreto kaj aliaj evoluoj, pli kaj pli da homoj kontaktiĝas trans lingvaj limoj. En ili kreskas konscio pri Eŭropo, kaj pri la terĝlobo, kiel multlingva, multpopola medio en kiu

demokratio estas ankoraŭ malforta, sed konstruinda. En tia situacio, voĉoj por lingva demokratio certe trovas pli kaj pli da aŭskultantoj.

Nova centro por lingva demokratio

Ĝus pretiĝis plurlingva centro en la reto kun la nomo Nitobe-centro por lingva demokratio (<http://nitobe.info>). Ĝi celas levi demandojn kaj instigi esploradon kaj kunlaboron pri aferoj, kiuj rilatas al lingva demokratio. La centro uzas la nomon de Nitobe Inazō, iama vicsekretario de la Ligo de Nacioj (antaŭulo de Unuiĝintaj Nacioj). En 1921 Nitobe observis la funkciadon de Esperanto en la Praga UK, kaj en sia raporto al la Ligo de Nacioj skribis:

◆ „Dum la riĉuloj kaj kleruloj ĝuas beletron kaj sciencajn traktadojn en la originalo, la malriĉuloj kaj humiluloj utiligas Esperanton kiel *lingua franca* por sia opini-interŝanĝo. Esperanto pro tio iĝas motoro de internacia demokratio kaj de forta kunligo.“

Ni opinias, ke Esperanto povas daŭre ludi similan rolon. En la multlingvaj retpaĝoj de la Nitobe-centro, Esperanto funkcias kiel kerna pontolingvo, ebliganta la interŝanĝojn de

informoj kaj ideoj inter homoj el plej diversaj lingvaj fonoj. Tiel, diverslingvanoj povos lerni pri la streboj por lingva demokratio en diversaj landoj, kaj kunlabori por influi kaj riĉigi la publikan kaj politikan debaton pri lingvopolitiko. Iom post iom, ni esperas allogi multajn homojn, kiuj vidas la bezonon de lingva demokratio en sia propra kunteksto kaj pretas doni sian energion al diversaj komunaj projektoj. Kvankam la Esperantomovado havas pli vastajn celojn, ol nur tiujn de lingva demokratio (vidu ekzemple la Manifeston de Prago), ni opinias ke la Nitobe-centro prezentas konvenan kadron

en kiu ekstermovadanoj pli bone komprenos la idealojn kaj efektivan valoron de la lingvo.

Kvankam la supra citaĵo de Nitobe estas iom malnova, li esence pravas. Lingva demokratio estas plej grava por tiuj, kiuj:

- ◆ havas minoritatan lingvon kiel gepatran lingvon,
- ◆ devis forlasi sian hejmlandon,
- ◆ ne facile lernas fremdan lingvon,
- ◆ ne havas eblon studi eksterlande
- ◆ ktp.

Pli kaj pli, tiuj homoj estos la senhavuloj de nia kunplektiĝanta mondo. Kiel porparolantoj de la lingva demokratio, ni batalas ankaŭ por ili. Kvankam multaj obstakloj ankoraŭ baras la vojon — obstakloj ne nur kulturaj kaj politikaj, sed ankaŭ ekonomiaj kaj ekologiaj — ni troviĝas sur ondo de longdaŭra evoluo, kiu eble eĉ ankoraŭ gajnas mason kaj impeton. Se tiu procezo daŭre plu kunligos la naciojn, politike, ekonomie, kulture ktp, kaj se la homaro daŭre, eĉ se poiomete, kleriĝos kaj maturiĝos, tiuokaze estas nur afero de tempo ĝis la lingva demokratio fariĝos same aprezata, kaj same fortika, kiel la aliaj branĉoj de la mirinda Atena arbo.

Mark Fettes, Hokan Lundberg

